

Από το σχολείο της ενσωμάτωσης στο σχολείο της βίας: όψεις και προσλήψεις του νεοναζιστικού φαινομένου στο χώρο της εκπαίδευσης

Θα ξεκινήσω από τρία πρόσφατα περιστατικά που με τον έναν ή τον άλλο τρόπο συνδέουν τον νεοναζισμό με τον χώρο της εκπαίδευσης.

Το πρώτο αφορά ρατσιστική επίθεση σε στέκι μεταναστών στην Λάρισα. Οι δράστες, κρατώντας ρόπαλα και φωνάζοντας ρατσιστικά συνθήματα, επιτέθηκαν κατά παρέας Πακιστανών που βρίσκονταν σε μίνι μάρκετ, το οποίο αποτελεί στέκι τους. Στη συμπλοκή τραυματίστηκε σοβαρά ένας από τους αλλοδαπούς. Συνηλήφθησαν 11 άτομα, μεταξύ των οποίων και μαθητές.

Το δεύτερο αφορά στη συμμετοχή ενός εκπαιδευτικού, λυκειάρχη σε λύκειο της Ιεράπετρας μέχρι την αποκάλυψη του περιστατικού, σε τάγμα εφόδου. Τα στοιχεία του δημοσιεύτηκαν αλλά δεν υπάρχει λόγος να τα αναφέρω εδώ. Μαζί με ακόμη εννέα άτομα φέρονται να αποτελούν τον πυρήνα της Χρυσής Αυγής στο Λασιθί και κατηγορείται πως συμμετείχε σε αιματηρό επεισόδιο σε βάρος τριών Πακιστανών που εκείνη την ώρα κοιμόντουσαν στο σπίτι τους στη Βαϊνιά Ιεράπετρας. Σημειωτέον ότι ο συγκεκριμένος εκπαιδευτικός έχει διαγραφεί από την ΕΛΜΕ Λασιθίου με βάση καταγγελίες περί «ανοικτής προπαγάνδας υπέρ των ναζιστικών ιδεών σε νέους», αλλά και «για απειλές και προειδοποιήσεις για τη σωματική ακεραιότητα πολιτών».

Το τρίτο αφορά τη στοχοποίηση εκπαιδευτικού στη Χίο από το ναζιστικό έντυπο Στόχος, για μία ανάρτησή της στο φέισμπουκ όπου αναφερόταν στην αντιφασιστική εκπαίδευση. Η εφημερίδα είχε το ονοματεπώνυμο και τη φωτογραφία της και προκάλεσε την αντίδραση της τοπικής ΕΛΜΕ.

Το ότι ο νεοναζισμός βρίσκεται στο ελληνικό σχολείο δεν αποτελεί είδηση. Το ότι βρισκόταν και παλιότερα σε ύφεση ή εν σπέρματι είναι επίσης γνωστό. Αναφορικά λοιπόν με το πρώτο σκέλος του τίτλου της εισήγησής μου, θα πω ότι προφανώς η ένταση του φαινομένου σχετίζεται με τη γενικότερη οικονομικοκοινωνική αλλά και την εκπαιδευτική συγκυρία.

Δεν πρόκειται για πρόσκαιρες αναταράξεις αλλά για βαθιές, δομικές και ραγδαίες ανατροπές που κυφορούνταν επί μακρόν. Το μεταπολεμικό εκπαιδευτικό οικοδόμημα και η σύντομη μεταπολιτευτική εκδοχή του αποδομούνται με τρόπο βίαιο. Αλλάζει άρδην και ο τρόπος με τον οποίο προσλαμβάνεται από τον μαθητικό πληθυσμό η ίδια η συμμετοχή στην εκπαιδευτική διαδικασία. Η εκπαίδευση παγίως αποτελούσε μια εν ολίγοις αυτοτελή απάντηση σε θεμελιακά βιοτικά προβλήματα. Για δεκαετίες ο κύριος όγκος της ανοδικής κοινωνικής κινητικότητας προϋπέθετε την παιδεία και περνούσε από αυτήν. Όχι πια για μια σημαντική μερίδα μαθητών, παιδιά των μεσοστρωμάτων που συμπιέζονται έως ασφυξίας από την ύφεση. Η κοινωνική

κινητικότητα είναι καθοδική και συμπαρασύρει τη γενιά των πολλαπλών μεταπτυχιακών και τον πληθωρισμό προσόντων που κυριάρχησε μετά το 1990.

Δεν θα μπορούσε να είναι αλλιώς. Η κρίση δεν έπληξε ένα ισχυρό δημόσιο σχολείο, επέπεσε σε ένα αδύναμο οικοδόμημα. Διόλου τυχαία, καμία κοινωνική πλειοψηφία δε στήριξε ενεργά εκπαιδευτικές αλλαγές που θα μπορούσαν να έχουν οδηγήσει τα πράγματα αλλού. Πολύ περισσότερο σήμερα, με την κοινωνία μουδιασμένη από το σοκ της αποδόμησης κοινωνικών δικαιωμάτων και την εκπαιδευτική κοινότητα να χρεώνεται μονοσήμαντα την μακρά υποβάθμιση του δημόσιου εκπαιδευτικού χώρου. Η απαξίωση του δημόσιου εκπαιδευτικού κάθε βαθμίδας χρωματίζει τα τελευταία χρόνια τη σημαία της μεταρρύθμισης.

Άρα, και οι τρεις εταίροι της εκπαιδευτικής πράξης, μαθητές, δάσκαλοι και γονείς, βιώνουν ο καθένας με τον τρόπο του κάτι που μπορούμε καταχρηστικά να αποκαλέσουμε «εκπαιδευτική ήττα». Και μολονότι διαφωνώ με την απλουστευτική και στρεβλή απόφαση πως το σχολείο είναι καθρέφτης της κοινωνίας, διότι παραγνωρίζει τις ενδοεκπαιδευτικές δυναμικές, δεν μπορώ από την άλλη να μη συμφωνήσω πως το σχολείο δε θα μπορούσε να απουσιάζει, ίσα ίσα που μπορεί και να πρωτοστατεί, ως πεδίο εφαρμογής του εκφασισμού της κοινωνίας.

Με συντομία δυο αναφορές στο σήμερα και στο χτες. Κράτος και κοινωνία κλυδωνίζονται στο χείλος μιας αμετάστρεπτης μετατόπισης του πολιτικού άξονα που όρισε τη δημοκρατία τις τελευταίες δεκαετίες. Οι όροι με τους οποίους διεξάγεται ο πολιτικός ανταγωνισμός συντείνουν στη μετατόπιση αυτού του άξονα. Με συντομία τέτοιοι όροι είναι:

1. Αμφισβήτηση της εθνικής συνείδησης της πολιτικής τάξης με την εκτόξευση κατηγοριών για προδοσία, εθνική μειοδοσία και εκχώρηση εθνικής κυριαρχίας. Διαρκής συνωμοσιολογία για μυστικές συμφωνίες και προειλημμένες αποφάσεις.
2. Συλλήβδην απαξίωση του πολιτικού προσωπικού. Απονομιμοποίηση κάθε θεσμού εκπροσώπησης, κυριαρχία της ισοπεδωτικής υπεραπλουστευσης.
3. Ηθικολογική αντιμετώπιση της πολιτικής και των πολιτικών. Κυριαρχία του ανορθολογισμού και της σχεδόν μεταφυσικής ερμηνείας κοινωνικών και πολιτικών φαινομένων. Κυριαρχία ορολογίας που αναγνωρίζεται προνομιακά στο λεξιλόγιο της Ακροδεξιάς, όπως η έννοια της «κλεπτοκρατίας».
4. Παραληρηματικός, τυφλός αντιευρωπαϊσμός και θεώρηση ως μειοδοτικής ακόμα και της έλλογης, χωρίς κραυγές, κριτικής απέναντι στην πολιτική των ευρωπαϊκών ηγεσιών. Θεμελίωση των εθνικών φόβων σε διαρκή επίκληση ξένης επιβουλής με έντονες αντισημιτικές πινελιές.
5. Διασπορά του κεντρικού στο περιφερειακό και του μείζονος στα ελάσσονα μέσω του καθαγιασμού της τοπικής ανομικής ιδιομορφίας: η άτακτη

υποχώρηση του κράτους δικαίου και των θεσμών ανάγεται σε σύμβολο «νικηφόρου αγώνα» εκείνων των δυνάμεων που αντιμετωπίζουν την κρατική εξουσία όπως οι παραστρατιωτικοί αμερικανοί πολιτοφύλακες αντιμετωπίζουν την ομοσπονδιακή κυβέρνηση.

6. Στροφή σε ένα συλλογικό φαντασιακό όπου η ανασυγκρότηση και η άρση όλων των δεινών θα επέλθουν διά της «εθνικής παιδείας», των ενόπλων δυνάμεων και της εκκλησίας.

Με αυτούς τους όρους εξοικειώνεται και ο πληθυσμός του σχολείου. Αυτή η παρατεταμένη αστάθεια ευνοεί μεσσιανικού τύπου προσμονές και μιλιταριστικού τύπου επιβολές. Το παρελθόν, υπέρτατη τάχα καθοδηγητική αξία, προσλαμβάνεται ως μια ευθύγραμμη πορεία γεμάτη μάχες για την εθνική επιβίωση. Το παρόν νοηματοδοτείται μόνο ως ευκαιρία και πρόκληση για άλλη μια τέτοια μάχη.

Το πρόβλημα γενικότερα ήταν και είναι η ενσωμάτωση μέρους του ξενοφοβικού οπλοστασίου στο λόγο και τα έργα διαδοχικών κυβερνήσεων και μεγάλου μέρους του πολιτικού προσωπικού. Όλο και περισσότερα προβλήματα αντιμετωπίζονται πλέον ως ζητήματα αστυνομικής και όχι κοινωνικής ασφάλειας. Θα διαβάσω εδώ ένα σύντομο απόσπασμα ηλικίας μερικών δεκαετιών. «Όπου εμφανίζονται οι αρουραίοι φέρνουν στη χώρα τον αφανισμό, καταστρέφοντας τα αγαθά και τις τροφές των ανθρώπων. Στο πέρασμά τους σπέρνουν την αρρώστια, την πανώλη, την πανούκλα, τη λέπρα, τον τυφοειδή πυρετό, τη χολέρα, τη δυσεντερία κ.λπ. Είναι πανούργοι, δειλοί και ανελέητοι. Εμφανίζονται συνήθως σε μεγάλα κοπάδια. Ανάμεσα στα ζώα, ο αρουραίος αντιπροσωπεύει το στοιχείο της δόλιας υπόγειας καταστροφής, όπως ακριβώς οι Εβραίοι ανάμεσα σε όλους τους ανθρώπους» (Der ewige Jude, 1940). Δείτε την αναλογία του λόγου αυτού με τον λόγο που εξέπεμπαν οι αρμόδιοι στην πρόσφατη περίπτωση της διαπόμπευσης των οροθετικών γυναικών που εξευτελίστηκαν ως υγειονομικές βόμβες. Αυτή η αποικιοποίηση του ζωτικού χώρου της κοινωνικής πολιτικής από μια μυωπική μικροδιαχείριση των συλλογικών φοβιών αποτελεί δείγμα μετατόπισης του κυρίαρχου πολιτικού λόγου σε έναν άξονα πολύ δεξιότερα της ευρωπαϊκής χριστιανοδημοκρατίας.

Η άνοδος της Ακροδεξιάς δεν έπεσε από τον ουρανό. Σχετίζεται άμεσα με διαχρονικά χαρακτηριστικά της κυρίαρχης ιδεολογίας, με ευθύνη πολλών και πάλι. Σχετίζεται και με τις μεγάλες μάχες του φαντασιακού, τις μάχες για τη σημαία όπως συνηθίζω να τις λέω; Από τους αλλοδαπούς σημαιοφόρους μαθητές ως την ιθαγένεια των μεταναστών και των παιδιών τους, από το θρήσκευμα στις ταυτότητες ως το βιβλίο Ιστορίας. Δείτε πώς οι μάχες αυτές συνδυάζουν την έννοια του έθνους με το πεδίο της εκπαίδευσης. Θα αναφέρω ακόμα ενδεικτικά τον Μακεδονικό πυρετό, τα συλλαλητήρια κατά των "Γυφτοσκοπιανών", το ηρωικό και πένθιμο εμπάργκο στην ΠΓ Δημοκρατία της Μακεδονίας. Αλλά και την εκτρωματική εθνικιστική παραδημοσιογραφία, παλιότερα του Αυριανισμού, σήμερα μεγάλου μέρους της μπλογκόσφαιρας.

Ας έρθουμε στο εσωτερικό του σχολείου.

Η πρώτη ορατή όψη του νεοναζιστικού φαινομένου, αυτή που βλέπει το φως της δημοσιότητας, σχετίζεται με τις ρατσιστικές ομάδες, την ενδοσχολική βία και την εξαγωγή βίας από το σχολείο στην τοπική κοινότητα. Τα στοιχεία του Δικτύου Καταγραφής Περιστατικών Ρατσιστικής Βίας δείχνουν μια αύξηση της συμμετοχής ανηλίκων στα τάγματα εφόδου των νεοναζί. Ενδεχομένως να αναπτύσσεται παράλληλα και μια αυτονομημένη βίαη κινητικότητα ανηλίκων, όχι σε άμεση δομική σχέση με το νεοναζιστικό μόρφωμα αλλά σίγουρα με τον αέρα που δίνει η δική του ατιμωρησία και υπό τη λάμψη της δικής του επιτυχίας.

Κι έρχομαι στην παρατήρηση πο έκανα νωρίτερα για τη διάχυση της βίας στις παρυφές της ΧΑ. Πληροφορούμαστε πως με το άνοιγμα γραφείων της Χρυσής Αυγής στα βόρεια προάστια καταργήθηκε και η Εθνικιστική Συσπείρωση Βορείων Προαστίων που λειτουργούσε εκεί. Κάποια πρώην μέλη έφτιαξαν δικές τους, πιο μικρές, ομάδες και συνεχίζουν να χτυπούν αλλοδαπούς. Λίγα χιλιόμετρα μακρύτερα, σε γυμνάσιο της Δυτικής Αττικής, τα πρότυπα που έχουν οι μαθητές δεν διαφέρουν. «Έχει έναν χρόνο τώρα που χτυπάμε τους μετανάστες» λέει ο 15χρονος Αποστόλης. «Βλέπαμε μεγάλους να το κάνουν. Λέγαμε να πάμε και εμείς για πλάκα και έγινε συνήθεια». Στην ερώτηση τι αντιπροσωπεύει για αυτούς η Χρυσή Αυγή ένα παιδί του ίδιου σχολείου απαντάει «μόνο βία» και κάποιο άλλο λέει: «Η Χρυσή Αυγή δεν απειλεί, δέρνει. Έτσι και εμείς». Το σημείο αυτό το θεωρώ πολύ κρίσιμο, την προγραμματικού, συστατικού τύπου βία. Η βία είναι το μήνυμα, η βία είναι το μέσο, η βία είναι ο σκοπός. Με όρους εκλογικής πολιτικής, η βία είναι ταυτόχρονα το πρόγραμμα, η προεκλογική υπόσχεση και η μετεκλογική υλοποίηση. Σε εποχές θεσμικής αποδιάρθρωσης και πλήρους απονομιμοποίησης, η υλοποίηση των υπεσχημένων, ακόμα κι αν απολήγει σε ακραία βία ή ίσως ακριβώς επειδή απολήγει σε ακραία βία, ασκεί μια πρωτόγνωρη γοητεία.

Ειδικά για μαθητές που μπορεί να είχαν πάντα την τάση να αποδείξουν ότι δεν βρίσκονται στον πάτο της κοινωνίας, οι μετανάστες γίνονται νομοτελειακά ο στόχος τους.

Έρχομαι στην αντιμετώπιση. Διευθυντές και καθηγητές προσπαθούν αλλού κάπως αμήχανα, αλλού οργανωμένα ή σιωπηλά να αντιμετωπίσουν το φαινόμενο. Μέχρι στιγμής, η πλειονότητα των κρουσμάτων ρατσιστικής βίας στα σχολεία αντιμετωπίζεται από τους διδάσκοντες με αποβολές. Αλλού αντιδρούν διαφορετικά, το διδακτικό προσωπικό αναζητά και άλλους τρόπους αντιμετώπισης της ρατσιστικής βίας. Πληθώρα εκπαιδευτικού αντιφασιστικού υλικού παράγεται και αναρτάται στο διαδίκτυο, αναζητούνται τρόποι δικτύωσης και συνεργασίας.

Έχουμε όμως και τον εκφοβισμό στο εσωτερικό του σχολείου. Όχι μόνο το bullying προς συμμαθητές αλλά και τον εκφοβισμό διδασκόντων τόσο από νεοναζιστικά μορφώματα όσο και από την απειλή υπηρεσιακών αναφορών ή και βίας εάν πραγματοποιήσουν εκπαιδευτικές δραστηριότητες αντιφασιστικού

περιεχομένου. Αυτή η στοχοποίηση εκπαιδευτικών τείνει νομίζω να εξελιχθεί σε μείζονα έκφραση του σχολικού εκφασισμού.

Η τρίτη ορατή όψη έχει να κάνει με την υιοθέτηση, ανοχή ή συγκατάνευση μερίδας των εκπαιδευτικών στην έκφραση ξενοφοβικών και ανοιχτά ρατσιστικών απόψεων. Διόλου παράξενη κι αυτή η όψη, συμβατή με την οριζόντια διάχυση τέτοιων απόψεων και με τον βαθύτατα εθνοκεντρικό χαρακτήρα της ελληνικής εκπαίδευσης.

Θα κλείσω με μια προσωπική αναφορά. Είχα το «προνόμιο» προ ημερών να παρακολουθήσω τη δίκη του βουλευτή Κασιδιάρη. Δεν θα αναφερθώ στην απόφαση του δικαστηρίου αλλά στην κατάληψη της αίθουσας από μέλη της Χρυσής Αυγής. Η παρουσία τους εκεί, η απειλητική τους όψη και αμφίεση, η κατατρομοκράτηση των υπολοίπων αποτελούν συστατικό στοιχείο της συζήτησης που κάνουμε σήμερα εδώ. Το γεγονός ότι τα οπλισμένα μέλη αυτής της συμμορίας έχουν κατορθώσει να μιλούν στην καθημαγμένη ελληνική κοινωνία επικαλούμενα την έννοια της ασφάλειας δείχνει πιστεύω και το δικό μας στοίχημα. Μείζων στόχος είναι να επανοικειωθούμε εκείνες τις αξίες που αποτελούν τον πυρήνα της εκπαιδευτικής πράξης και να τις προβάλουμε εκ νέου. Αυτή είναι η καρδιά της εκπαίδευσης με αντιφασιστικό και αντιρατσιστικό πρόσημο.

Κωστής Παπαϊωάννου